

Криштафович Орест Ярославович,
здобувач Науково-дослідного інституту
публічного права

ЗАХИСНИК ЯК СУБ'ЄКТ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА СТ. 203-2 КК УКРАЇНИ

Кримінальні провадження щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей, передбаченої ст. 203-2 КК України, характеризуються значним обсягом документальної, речової, фінансової та цифрової інформації. Доказова конструкція обвинувачення зазвичай охоплює результати слідчих дій, вилучену техніку, програмне забезпечення, показання осіб і відомості про рух коштів. Тому адвокат має діяти як самостійний суб'єкт збирання доказів, перевіряючи матеріали обвинувачення та формуючи власну доказову основу.

У доктрині кримінального процесу захисник обґрунтовано розглядається як суб'єкт доказування на досудовому провадженні [3], а доказування розкривається як структурована діяльність зі збирання, перевірки, оцінки та використання доказів [2]. Нова концепція кримінального процесуального доказування виходить із діяльнісної природи доказування та функціональної диференціації його суб'єктів [6]. Для проваджень за ст. 203-2 КК України це означає, що доказова діяльність адвоката має власну мету, предмет, засоби й тактику. Її результатом повинні бути не будь-які одержані відомості, а належно оформлені матеріали, здатні підтвердити відсутність ознак азартної гри або лотереї, законність діяльності, непричетність особи, обмежений характер її функцій чи недостовірність доказової моделі обвинувачення.

Поняття доказу не слід ототожнювати з інформацією, її носієм або документом, одержаним адвокатом. Сучасна парадигма доказового права вимагає розмежовувати фактичні дані, їх первинне джерело, технічний носій і процесуальну форму [8]. Тому адвокатське збирання доказів у провадженнях за ст. 203-2 КК України охоплює взаємопов'язані дії: визначення обставини, яку необхідно підтвердити; встановлення потенційного джерела; законне одержання відомостей; забезпечення їх походження, цілісності та перевірюваності; подання уповноваженому суб'єкту з обґрунтуванням доказового значення.

Перший напрям активної діяльності адвоката становить одержання документів про правовий і ліцензійний статус діяльності. Захисникові доцільно витребувати установчі документи, ліцензії та дозволи, договори з операторами й контрагентами, правила надання послуг, документи щодо походження програмного продукту та прав на його використання. Такі матеріали мають оцінюватися не ізольовано, а у зв'язку з фактичним змістом діяльності. Формальна наявність або відсутність окремого документа не замінює перевірки того, чи здійснювалися саме організація або проведення азартних ігор чи лотерей і чи усвідомлював це підзахисний.

Другий напрям охоплює документи щодо приміщення, обладнання та персоналу. Договори оренди і суборенди, акти приймання-передачі, документи про придбання, ремонт або користування технікою, трудові договори, посадові інструкції, табелі та відомості про оплату праці дозволяють розмежувати

власника, орендаря, фактичного керівника, адміністратора, касира, технічного працівника й сторонню особу. Особливе значення має встановлення не формального зв'язку з об'єктом, а конкретних функцій особи. Методологічно корисним є висновок про необхідність активної участі захисника у доказуванні в складних майнових провадженнях та формування альтернативної системи доказів [12].

Третій напрям пов'язаний з одержанням цифрових даних. Адвокат має дбати про збереження електронного листування, журналів авторизації, відомостей про адміністрування програмного забезпечення, резервних копій, платіжних даних та технічної документації. Важливо фіксувати джерело інформації, спосіб копіювання, дату, особу, яка здійснювала копіювання, ідентифікаційні ознаки носія та незмінність файлів. Якщо цифровий матеріал подається без можливості перевірити його походження або цілісність, його доказова переконливість істотно зменшується. Дотримання процесуальної доброчесності під час одержання і використання доказів є умовою їх допустимості та справедливості провадження [1].

Четвертий напрям становить одержання пояснень від осіб за їх згодою. До кола потенційно обізнаних осіб можуть належати орендодавець, працівники, постачальники обладнання, розробники програмного забезпечення, бухгалтери, контрагенти та відвідувачі. Адвокат повинен заздалегідь визначити, яку саме обставину може підтвердити особа, перевірити джерело її обізнаності та уникати навісного або неправомірного впливу. Одержане пояснення не підміняє показань, сформованих у процесуальному порядку, але може стати підставою для клопотання про допит, проведення іншої процесуальної дії або перевірку версії захисту.

П'ятий напрям полягає у використанні спеціальних знань. У провадженнях за ст. 203-2 КК України спеціаліст або експерт може встановлювати функціональне призначення вилученого обладнання, алгоритм роботи програмного продукту, можливість внесення ставки й отримання виграшу, роль випадковості, походження електронних даних та характер фінансових операцій. Судова експертиза повинна мати чітко визначений об'єкт, належні порівняльні матеріали та питання, що належать до компетенції експерта [13]. Завдання адвоката полягає не лише в ініціюванні експертизи, а й у критичній оцінці вихідних даних, методики, повноти дослідження і логічного зв'язку висновків із поставленими питаннями.

Якщо потрібні речі або документи перебувають у володінні осіб, які відмовляються надати їх добровільно, адвокат має використовувати процесуальний механізм ініціювання тимчасового доступу. Клопотання повинно конкретизувати володільця, вид і часові межі інформації, її значення для перевірки обвинувачення та неможливість одержати її іншим способом. Надмірно широке прохання створює ризик відмови, тоді як занадто вузьке може не забезпечити повноти доказування. Реальна, а не декларативна можливість одержувати необхідні матеріали є складовою системи кримінально-процесуальних гарантій [4] і гарантій захисника як суб'єкта доказування [14; 15].

Зібрані адвокатом матеріали потребують належного подання слідчому, прокурору або суду. Доцільно супроводжувати їх письмовим клопотанням, у якому зазначати походження матеріалу, обставину, яку він підтверджує або

спростовує, його зв'язок з іншими доказами та процесуальне рішення, про яке просить сторона захисту. Тактика захисника передбачає узгодження збирання доказової інформації з правовою позицією і подальшим її відстоюванням [11]. Подання великого масиву неструктурованих документів без пояснення їх значення не забезпечує ефективного захисту.

Окремій перевірці підлягає допустимість матеріалів обвинувачення та власних матеріалів захисту. Європейські підходи демонструють різні моделі реагування на незаконно одержані докази, але спільним орієнтиром є справедливість провадження і захист основоположних прав [9]. У провадженні за ст. 203-2 КК України адвокат має перевіряти законність обшуку, межі дозволу, порядок вилучення і зберігання техніки, безперервність відеофіксації, доступ до первинних цифрових даних, компетентність експерта та відкриття матеріалів. Ефективна, реальна і практична правова допомога вимагає можливості захисту не лише бачити доказ, а й досліджувати його походження та оспорювати спосіб одержання [10].

В умовах воєнного стану збирання доказів може ускладнюватися спеціальними процедурами та обмеженим доступом до реєстрів. Водночас відступ від загального порядку потребує належного обґрунтування і компенсаторних гарантій [7], а механізм забезпечення прав учасників провадження має діяти й за надзвичайних умов [5].

Отже, у провадженнях за ст. 203-2 КК України адвокат активно збирає, перевіряє та подає докази. Результативність захисту визначається законністю їх походження, перевірюваністю й належністю.

Список використаних джерел

1. Погорецький М. А. Допустимість доказів у кримінальному процесі та процесуальна доброчесність: доктрини і практика (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства*. 2025. № 1–2. С. 22–59. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/22-59>. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/827>.
2. Погорецький М. А. Доказування у кримінальному процесі: поняття, зміст, структура. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.) / відп. за вип. Ю. П. Аленін. Одеса: Юридична література, 2013. С. 17–21.
3. Погорецький М. А. Захисник – суб'єкт доказування на досудовому провадженні за чинним КПК України: проблемні питання. *Актуальні питання державотворення в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 травня 2014 р.). Київ : Прінт-Сервіс, 2014. С. 480–482.
4. Погорецький М. А. Кримінально-процесуальні гарантії: до визначення поняття. *Малиновські читання* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Острог, 15–16 листопада 2013 р.). Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. С. 289–292.
5. Погорецький М. А. Механізм забезпечення прав учасників кримінального процесу. *Вісник Запорізького юридичного інституту ДДУВС*. 2012. № 4. С. 93–101.
6. Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 63–79.
7. Погорецький М. А. Новели Кримінального процесуального кодексу України в період воєнного стану: проблемні питання. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Т. 2. С. 248–262. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.35>. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/3_2025/part_2/37.pdf.
8. Погорецький М. А. Поняття доказів у кримінальному процесі: від нормативної дефініції до сучасної парадигми доказового права. *Вісник кримінального судочинства*. 2026.

№ 2. С. 72–100. DOI: <https://doi.org/10.59835/2413-5372.2026.2/72-100>. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/1133/996>.

9. Погорецький М. А., Лисаченко Є. І. Допустимість доказів у кримінальному процесуальному праві країн Європейського Союзу та його вплив на допустимість доказів у кримінальному судочинстві України. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 20–34. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/20-34>. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/93>.

10. Погорецький М. А., Саленко О. В. Забезпечення особі права на ефективну, реальну та практичну правову допомогу в кримінальному провадженні в контексті практики Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. № 44. С. 180–187. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.44.27>. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc44/29.pdf>.

11. Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б. Тактика захисника: поняття, зміст та місце в системі криміналістичної тактики. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 113–123.

12. Погорецький М., Щирук М. Участь захисника у доказуванні у справах про привласнення або розтрату майна службовою особою: проблемні питання теорії та практики. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2025. № 3. С. 139–150. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.3.20>. URL: <https://kelmczasopisma.com/ua/jornal/98>.

13. Сергєєва Д. Б. Судові експертизи у кримінальному провадженні: навчальний посібник. Київ: Алерта, 2025. 262 с.

14. Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні: теорія та практика: монографія / за заг. ред. М. А. Погорецького. Київ: Алерта, 2016. 336 с.

15. Старенький О. С. Структура кримінального процесуального доказування в діяльності захисника. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2014. № 3 (50). С. 220–229.

16. Шумило М. Є., Погорецький М. А. Докази і доказування. Кримінально-процесуальний кодекс України. *Науково-практичний коментар*: у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажиський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, та ін. Харків: Право, 2012. С. 247–308. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/20794>

Кропивка Руслан Олегович,
здобувач Науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки
України

УПРАВЛІННЯ ДОКАЗОВИМИ РИЗИКАМИ У ВЗАЄМОДІЇ ПРОКУРОРА, СЛІДЧОГО Й ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Досудове розслідування в умовах цифровізації характеризується зростанням обсягу електронної інформації, технічною складністю способів її отримання та множинністю суб'єктів, залучених до виявлення, фіксації, перевірки й використання відомостей. За таких обставин ефективність взаємодії прокурора, слідчого та оперативних підрозділів має оцінюватися не лише за швидкістю проведених заходів, а насамперед за здатністю забезпечити законний, перевірюваний і допустимий доказовий результат відповідно до вимог КПК України [1]. У нашому попередньому дослідженні обґрунтовано подвійну природу цієї взаємодії, яка поєднує процесуальну координацію з криміналістичною організацією розслідування [2].